

Példás életrajzi adattár

Portrék a magyar statisztika és népeségtudomány történetéből

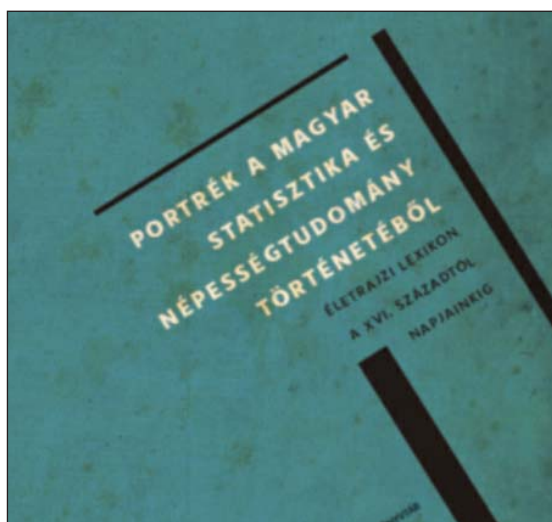
◆ Bényei Miklós

Mindig őszinte örömmel tölt el azon könyvtári kiadványok látványa, amik tudományos teljesítményként értékelhetők – és ismerhetők el. Hiszen az ilyen produktumok egyértelműen bizonyítják, hogy nemcsak a múzeum és a levéltár, hanem – a közgyűjtemények harmadik hagyományos típusa – a könyvtár is képes tudományos információk előállítására (azaz nemcsak közvetítésére). Meggyőző, markáns példa erre a KSH Könyvtár nemrég megjelent *Portrék a magyar statisztika és népeségtudomány történetéből* című vaskos, több mint nyolcszáz sűrűn szedett oldalra rúgó kötete. A hézagpótló összeállítás alcíme – *Életrajzi lexikon a XVI. századtól napjainkig* – még pontosabban körülhatárolja a tárgykört és a műfajt. Egyúttal új sorozat indult (*Fülöp Ágnes* és *Rózsa Dávid* szerkesztésében), amelynek kifejező címe – *A statisztika története* – szintén mutatja egyfelől a kettős kutatási területhez való rendkívül szoros kötődést, másfelől a könyvtár azon, jóval korábbra datálható törekvései folytatásának szándékát, hogy tevőlegesen és intenzíven részt kíván venni a hazai statisztika múltjának feltárásában. Rögtön bocsássuk előre: a statisztika és közvetlen határterülete, a népeségtudomány (számunkra inkább a demográfia megnevezés ismert) hazai, már elhunyt, tehát hajdani művelőiről közzétett adattár igényes, magas színvonalon megalkotott tudományos munka, ugyanakkor remek faktográfiai és biblio-

gráfiai tájékoztatási segédlet. Ily módon pontosan eleget tesz annak a szakmai és társadalmi elvárásnak, amelyet a legfrissebb jogszabály, a 30/2014. (IV. 10.) EMMI rendelet az országos szakkönyvtárak kötelezettségei között megfogalmazott.

A vállalt feladat jelentőségéről és részben tartalmáról az anyaintézmény, a Központi Statisztikai Hivatal elnökének, *Vukovich Gabriellának* a köszöntője világosít fel. (Közbevetőleg itt jegyzendő meg: a kiadást a KSH mellett a Nemzeti Kulturális Alap is támogatta.) A kivitelezés szándékait, a megoldás módozatait a könyv főszerkesztője, *Rózsa Dávid* ismerteti rövid, ám minden lényeges kérdésre választ adó bevezetésében. Már innen kiderül, hogy a két korábbi próbálkozás után harmadik nekifutásra megszületett lexikon négyszáztíz szócikket (életrajzot) tartalmaz, hatvanöt szerző tollából (bocsánat: komputeréből). Zömmel a könyvtár egykori és mai munkatársai voltak a közreműködők, bár külső segítséget is igénybe vettek. Korrekt eljárás és örvendetes tény, hogy a szócikkek végén mindegyikük neve szerepel, és ez újabb példa, biztató lépés lehet az anonimitás kárhóztatható gyakorlatával való szakítás terén. (A névsor a címlap hátoldalán is olvasható.) Természetesen egy ilyen nagyszabású munka eredményességéhez még mások (egyetemi hallgatók, adatszolgáltatók, fordítók, levéltárosok stb.) is hozzájárultak, mégpedig megle-

hetősen sokan, a bevezető szerint közel százkilencvenen. Vagyis a kötet a szó legszorosabb értelmében kollektív erőfeszítés terméke. A szakkönyvtár műhelyéből került az olvasók elé az elengedhetetlennek tűnő történelmi áttekintés is: Rózsa Gábor *A statisztika története Magyarországon* című dolgozata. Akárcsak az ettől tartalmilag nem, csak helyileg elválasztható – a könyv végén közölt – címjegyzék: *A magyar statisztikatörténet válogatott bibliográfiája*.

A főszerkesztő és négy szerkesztőtársa (*Kovács Csaba, Nádudvari Zoltán, Nemes Erzsébet* és *Pásztor Angelika*) nagyon rugalmasan és ebből következően a lehető leghasznosabban foglaltak állást (voltaképpen összhangban a történelmi esszé szerzőjével) a legfontosabb terminológiai kérdésben: a statisztika és a népességtudomány fogalmát igen tágan értelmezték. A kora újkori és felvilágosodás kori összeírásokat, hon- és helyismertető összefoglalásokat is figyelembe vették; jellemző módon az adattár időben legkorábbi alakja Oláh Miklós (1493–1568) esztergomi érsek, jeles humanista, akinek itáliai hatást mutató *Hungaria* című művét tekintették a leíró statisztika első hazai termékének.

Szükségszerűen bővebb a merítés a tizenkilencedik, de még inkább a huszadik századból, a statisztika és a demográfia tényleges, önálló tudományággá, felsőoktatási tananyaggá válása, majd intézményesülése (hivatali szervezetének kialakulása és megerősödése) okán. Az utóbbi esetben tudatosan igyekeztek a megyei statisztikai hivatalok elnökeinek felvételére, még akkor is, ha elég szerény tudományos-irodalmi teljesítményt mutattak is fel. Noha az életutak között igyekeztek szelektálni, a lexikonban a statisztikusok és demográfusok mellett meglepően (vagy talán nem is annyira meglepő?) sok matematikus, közgazdász, történész, etnográfus, jogász, pap, orvos, politikus (köztük több miniszter, sőt két miniszterelnök: Lónyay Menyhért, Teleki Pál) neve található, és persze folytathatnánk a sort. Mi, könyvtárosok, jóleső érzéssel állapíthatjuk meg, hogy a szerkesztők gondoltak az egykori kollégáinkra is. Nemcsak azokra, akik valójában statisztikusok voltak és többségükben megbízatásként látták el a KSH szervezetében a könyvtári teendőket (általában az igazgatást), hanem azokra is, akiknek a munkássága szinte teljes mértékben a könyvtárhoz kapcsolódott. Szó esik olyan statisztikusokról is, akik más intézményben váltak a magyar könyvtárkultúra mértékadó személyiségeivé: például Kőrösy József, a Fővárosi Nyilvános Könyvtár kezdeményezője és első igazgatója, Krisztics Sándor, a már-már elfelejtett, jeles bibliográfus, vagy a közelmúltból a pécsi egyetemi bibliotéka vezetője, Tóth Tibor.

A *Bevezetés* is sejteti, a történelmi áttekintés ezt megerősíti, az adattár életrajzai és frappáns tárgymutatója pedig nyilván-

valóvá teszik, hogy a statisztika az idők folyamán igen-igen sokágú kutatási területté terebélyesedett, rengeteg érintkezési pontja van gyakorlatilag minden stúdiummal. Más szavakkal: az interdiszciplináris tudományok közé sorolható. Minnekutána a könyvtári tevékenység, illetve a könyvtár- és információtudomány szintén interdiszciplináris jellegű, érezhetjük, tudatosíthatjuk a rokonságot. Talán feltételezhető, hogy a szakmai hozzáértésen és az ügy iránti elkötelezettségen túl ez az érzelmi többlet is ott munkált a szakkönyvtár munkatársainak odaadó lelkesedésében.

A kötet belső harmóniája elsősorban annak köszönhető, hogy a szerkesztők határozott, alaposan végiggondolt koncepciót dolgoztak ki, és ebből következően az életrajzok szerzői egységes elveket követhettek. A fő törekvés a pontosság és a hitelesség volt; ha kellett és lehetett, a szakirodalomban és más lexikonokban előforduló hiányos és téves adatokat kiegészítették vagy kiigazították. Főként az elsődleges források kézbevételeivel, például gyakran egyházi anyagkönyveket és temetői nyilvántartásokat néztek át.

Könyvtári kiadványról lévén szó és szakmai folyóiratban ismertetjük, ezért okvetlenül ki kell térni a lexikon szócikkeinek bibliográfiai apparátusára. A szerkesztők és a szerzők e téren is gondosan, következetesen jártak el. Mindegyik címjegyzék két, világosan elkülönülő részből áll: előbb a főbb műveket sorolják fel, aztán az illetőre vonatkozó irodalomra utalnak. Mindkettő válogatás, különösen igaz ez a saját művekre: könyvekre, folyóiratcikkekre, bár olykor kéziratokat is fel kellett venni. Az „Irodalom” mennyiségileg jóval kevesebb, nem egyszer csak

Szinnyei József biobibliográfiájára vagy még arra sem tudnak hivatkozni. A KSH egykori munkatársainál a fellelhető személyi iratokat, esetleg az egyéb levéltári anyagot is feltüntetik. Elgondolkodtató, hogy a bibliográfiai leírásokat nem a hatályos szabvány szerint (vagy annak szellemében) formálták meg, hanem a Gyurgyák János-féle útmutató (Szerzők és szerkesztők kézikönyve) nyomán. Valószínűleg a kötet képanyagához lehetett volna további portrékat találni; például Mályusz Elemér budapesti és Szabó István debreceni történészről, és egészen biztosan Teleki Pálról.

Úgy gondolom, teljesül majd a főszerkesztő reménye, amelyet a bevezetőjében fogalmazott meg ilyenképpen: „kötetünk méltó módon örökíti meg a magyar statisztikához és népességtudományhoz kötődő jeles személyek életútját és munkásságát.” Ő és munkatársai megnyugodhatnak, mert teljesítették a kevésbé ismert statisztikus, Márki Hugó azon óhaját, amelyet a könyv elejére helyeztek mottóként: „A tudományok érdemes művelőinek alakjait megrajzolni kötelesség...” Országos szakkönyvtáraink egyike, a KSH Könyvtár megtette kötelességét. Vajha az iménti idézet minket, a magyarországi könyvtárügy részeseit is arra sarkallna, hogy valamiképpen, a most ismertett kiadványhoz hasonló, azt mintának tekintő összeállítással emlékezzünk a hazai könyvtárügy kiemelkedő személyiségeire. ■

Rózsa Dávid (főszerk., 2014) Portrék a magyar statisztika és népességtudomány történetéből. Életrajzi lexikon a XVI. századtól napjainkig. Budapest, KSH Könyvtár. 807 o. (A statisztika történetei)